

Ichí títsa' qe páwan aji k'uletbil elektoral tu Méjiko

TSaní tu Méjiko che xhu'uj ixh che icham inxhichtsi chboto te yuk'ul chmunlom ixh abil nchek'ulú trepresentar. Teja' aq'un ntyolin ke qetsa'o ato'a'o tu ju demokrasya rrepresentatitiba ti ju mójun te podere', ejí poder ejekutibo, te poder lejislátibo ixh te poder judisyal. Te poder legislativo aji jada' nqechyólin ixh nqechk'ulun che leye' te q'amaq'ile'; janí k'ulun ti diputado'e' ixh senadore'. CHE diputado'e' nche k'ulú rrepresentar te amaq' tu Congreso te unyon ixh che jani qe yuk'letich aló nk'ich oxhe abqij.

Tu ju demokrasya ichtitsa' te Méjiko, chboto chaqil wunaq ajixhka tbalor. TSantsu k'uluyó garantizar tu elksyon te diputado'e', te th'o'oth'al qe mójun tu jujun pix je'ograjwika'e elektorale' ke at ju ajlabil ichtitsa che anq'ibile'. Ichi che diputado'e' nqech k'úlu representar ajixhka ajlabil che mejikano'e'. CHbi cheja' pix th'o'oth', distrito'e' elrktorale', nbatic ke xhek'uletich ti ch'ílaj twa'ali pero axhkaji tajlabil che anq'ibile'.

Te Konstitusyon Politika che Estado'e' Unido'e' Mejikano'e' ntyolin ke te th'o'oth'al nasyonal mójun tu 300 distrito'e' ixh jújun ti jújun nqeyuk'letich ju diputado jwederal. Ixh ichi te Konstitusyon Politika te che entidad jwederatiba ntyolin jaté diputado'e' lokalé te mayoriya rrelatiba qateyuk'letich, ami janí ajixhka tajlabil ichtitsa' tujlabil che distrito'e' elektorale'.

Ti aji ju distrito elektoral

Ju distrito elektoral, aji ju pix th'o'oth'al tsantsu obantel pawal te wunaqil ti junxhka ajlabil te ju amaq'il mu ju entidad jwederatiba, tsantsu ichí obantel yuk'letich che diputado'e' te mayoriya rrelativa ixh ichi che diputado'e' che k'uluyó rrepresentar ajixhka ajlabil te wunaqil.

Ti ají distritasyon elektoral

Aji nqetk'ulun ají Instituto Nasyonal Elektoral (INE) tsantsu qatetyuk'un ají th'o'oth'al te distrito'e' elektorale' tu ji jwederal mu tu ejí entidade' jwederatiba'e'.

Ti n-okénich

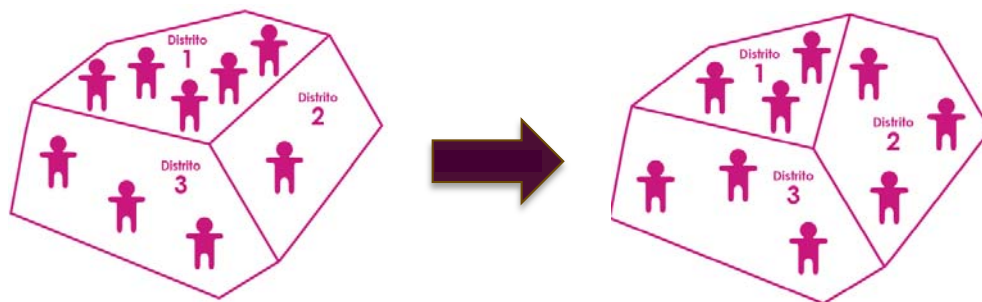
Te tkanetbil ju galan pawal che wunaqil te che distrito elektoral, tsantsu atel ju rrepresentatibidad polítika tbanil tu chaqil th'o'oth'al nasyonal ixh qateyolyetich ke te boto atel ajixhka tbalor.

Titil mer iltij te distribusyon elektoral

Te distritasyon mer iltij ami te wunaqil qochaq nk'ulú kambyar, jujun maj bapun ixh jujun maj ch'ich'in. Jújun wunaq nche itsjich, junte nche kamich ixh jujunte nchexhich anq'il tu junte luwar, ichoqji jújun distrito'e' jujun maj at bapun wunaq ixh jujunte maj at ch'in ichokji aló nk'i jujun abq'ij mbaj ju deseqilibryo tu ji wunaqil te che distroto'e' elektorale'. Ichokji ntgana ke kochaq qate'en ke tu ch'ilaj distrito'e'elektorale' atel ichixhka ju ajlabil te wunaqil.

Jánich aji túmel te distritasyon

Te k'uletbil ejí distrito'e' elektorale' tgana ke te jújun atel ju ajlabil te wunaqil, ixh ke tújxhi atel munisipyo'e' kompleto'e', ke te kontorno te munisipyo okel ichtitsa ju jwigura ge'ometrika regular, ke tbanil tkomunikasyon tujxhi, ixh qe'en titsa' at te th'o'oth' ixh axhka qatechímon chaqil eji munisipyo'e' ke at wunaqil indígena tsantsu qatechk'ulun partsipar tu politika.

Janixhe ixh titsa' ngechk'úlun

Tu 2016 ixh 2017 te INE qatek'ulétich te distritasyon tu nivel jwederal ixh tu nibel lokal tu eji estado'e' Baja Kalijwornya Sur, Kampeche, kolima, chyapas, syudad te Méjiko, Gwanajwato, gerrero, jalisko, Méjiko, Michwakan, Morelos, Nwebo lyon, Qeretaro, San Lwis Potosí, Sonora, Tabasko ixh yukatan.

Tu chilaj entidad jwederatiba ngechk'ulun jworo'e' tsantsu te INE osiwayon te proyekto te distritasyon elektoral te ejí institusyone' indigena'e' qe nk'ulú representar, eji rrepresentante' te partido'e' politiko'e', che munlome' ke ate' tu estado ixh tu munisipyo'e' che diputado'e' lokale', che munlome' elektorale' lokale' ixh jwederale' ixh chaqil te publiko.

Alo' ngechk'ulu cheja' proyekto'e' te distritasyon tu ji th'o'oth'ni jadá nche anq'i che indígenas, te INE nk'uluyo ju chawbil tu chaqil amaq'e' ixh ewunaqil indigena'e' tsantsu qatechá'on aber ti ochyolits ichtitsa' okajel distribu'ido'e' tujxhi distrito elektorale' ixh axhka te identijwikasyon te kabetesa distrital jada okajel.

Abile' che k'uluyó partisipar

CHe k'ulú participar yu jworo injwormatibo che rrepresentante'e' che partido'e' politiko'e', che munlome' ke at tu estado'e' ixh tu munisipyo'e', che diputado'e' lokale', che munlome' elektorale' lokale' ixh jwederale', che amaq' che amaq' ixh che wunaqil indígena ixh chaqil wunaq.

Janixhe ixh titsa' ngechk'úlu ji konsulta

Yajté jani, che k'uluyó jworo'e' ti ewunaq che aq'unayo tu jújun mesa'e' injwormatiba'e' tbanile' ti echaqil munlome' rrepresentatiba'e' che eji amaq'e' ixh ewunaqile' indigena'e' che estado'e'. Tu cheja' mesa'e' cheyoliyon titsa qatechjunan che amaq ixh wunaqil indigena'e' tujxhi che distrito elektorale' ixh qateche'en te injwormasyon tsantsu ochyolij aber titsa n-oché'en ejí propwesta ke ntsachsi te munlom elektoral.

Yajté che munlomé rrepresentatiba'e' che amaq' indígena'e', oxhechsáman chu'uj maxh tu INE ti echjunta lokale' ixh distritale' tu che Estado'e'. Ju maj aló math ba k'úlun te distritasyon elektoral ti chawbil indígena, te INE oxhetsi tchaben te amaqil ají distritasyon

elektoral lokal mas ák'aj ixh yajté ichixhka qatechk'ulun te ák'aj distritasyon elektoral jwederal.

TSantsu galano bajel te chawbil echaqil amaq' ixh ewunaq indígena'e', te INE qate'onen tsa Instituto Nasyonal te yolaj indigena'e' (INALI) axhka tsa te Komisyon Nasyonal te Desarrollo te che Amaq'e' Indigena'e. (CDI)

Abile' chek'uluyó teja konsulta

CHe amaq' ixh komundade' indigena'e' junxhka ti chmunlome' rrepresentatiba'e'.

CHa'onaq ti chaq'un chaqil ewunaq, Méjiko o chibel, ch-oxh tu'el